

логорима, биће одсутно са политичке сцене Србије у време револуционарних промена.

Др Миле БЈЕЛАЈАЦ

Zoran Janjetović
Nemci u Vojvodini,
Beograd, 2009, 381 str.

Откривање нових али и враћање у историографији већ познатим и обрађиваним питањима и историјским темама, ново читање извора и изналажење новог угла посматрања прошлости, отворили су простор преиспитивању једном постављених „истина“, јасно указујући да нема затворених тема и дефинитивних одговора. Простор за нови истраживачки подухват је неограничен и тиме чини професију историчара једнако узбудљивом и пуном изазова али и одговорном у свом научном исходу. Књига др Зорана Јањетовића *Немци у Војводини* представља важан покушај расветљавања релевантне историјске теме и подвргавања научном испитивању до данас уврежених слика и представа о овој мањини. Ради се о истраживању које представља, како сам аутор наводи, синтезу произашлу из вишегодишњег научног рада и бављења питањима националних мањина на тлу југословенске државе, о истраживању насталом уз ослонац на релевантну научну литературу, архивску грађу истражену у домаћим и страним архивима. Хронолошки, живот немачке мањине аутор прати од времена њихове колонизације и настанка првих насеобина на простору данашње Војводине до година непосредно након окончања Другог светског рата, уз приказ судбине Немаца у сусрету са новим комунистичким властима Југославије. На тај начин се пред читаоцима наша једна научно утемељена студија која поред увида у свакодневни живот немачке мањине на тлу Војводине нуди и ново виђење постављеног проблема, пружајући нове одговоре на многа питања везана за политичке активности, економску снагу, национални идентитет, положај Немаца током година Другог светског рата, као и судбину великог дела ове мањине после окончања ратних сукоба. И поред чињенице да је рад просторно ограничен на територију данашње Војводине, када је то било потребно З. Јањетовић даје шири, југословенски оквир посматрања пратећи положај немачке заједнице и у другим деловима државе.

Након речи захвалности, уводног осврта и оцене коришћене литературе, З. Јањетовић кроз наредних четрнаест поглавља, тематски одређених, читаоцима нуди јасну слику социјално-економског развоја, јачања националне свести и политичких активности ове мањине, посебно у периоду између два светска рата. Појава Немаца на тлу данашње Војводине, разлози њихове колонизације и стварање насеобина, као и облици интеракције са локалним становништвом (Мађарима, Србима) предмет су садржаја прва два поглавља („Насељавање Немаца у Војводину и њихове миграције одатле“ и „Суживот Немаца са Србима и другим народима Војводине до Првог светског рата“). Колонизација Немаца која је започела у XVII веку а своје прве масовне облике добила у XVIII, увела је немачку заједницу у већ сложјену етничку структуру данашње Војводине. Мотиви колонизације, како аутор

наводи, били су пре свега економског и војностратешког карактера, док је етнички принцип био другоразредни. Односи са осталим етничким заједницама, пре свега Србима, били су обојени међусобним неповерењем, сукобима, антагонизмима, али и различитим облицима сарадње, прихватањем утицаја другог, видљивим кроз начин исхране, одевања, становања. Избијање Првог светског рата означило је почетак промена које ће изменити слику Европе а етничке заједнице у Војводини ставити у нов положај. Ратне године, обрађене у поглављу „Војвођански Немци и стварање југословенске државе“, за немачки мањину обележене су јачањем националне свести и интезивним разматрањем сопственог положаја у будућим, послератним решењима. Стварање Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца уву мањину, као уосталом и целокупно становништво на овом подручју, ставља у нов државни и политички оквир и у позицију изналажења – стварања и дефинисања сопственог политичког и друштвеног активизма. Управо живот војвођанских Шваба у међуратном периоду аутор посебно исцрпно подвргава анализи разматрајући различите аспекте живота ове мањине који пружају читаоцу могућност стварања једне целовите слике постављеног проблема. Кроз више поглавља („Социјална структура и привредни живот Немаца у Војводини између два светска рата“, „Школство војвођанских Шваба у Краљевини Југославији“, „Удружења“, „Штампа Немаца у Војводини“, „Верске заједнице са већим уделом Војвођанских Шваба“) пред читаоцима се отвара свет свакодневног живота једне заједнице, начин њиховог организовања, настанак и развој различитих облика удружења и организација, карактер односа са другим етничким групама, са званичним властима, матицом, али и карактер односа унутар саме немачке заједнице. На јасан и систематичан начин, уз поткрепљеност изворном грађом и најновијим историографским истраживањима, аутор представља живот немачке мањине која у новим друштвено-политичким околностима ствара културни, политички, економски израз који јој даје засебан и препознатљив идентитет. Наслеђене или новообразоване институције, друштва, организације немачке мањине, током двадесетогодишњег трајања Краљевине Југославије, пратиле су и биле делом одређене укупним процесима у југословенском друштву, кризама националног, економског карактера и политичким турбуленцијама кроз које је оно пролазило. Немачка мањина на простору Војводине јавља се као заједница углавном пољопривредног карактера уз јако развијену занатску производњу, а истовремено и као заједница која је јачала свој економски статус и хомогеност преко задруга, новчаних завода, банака. Свој друштвени ангажман Швабе у Војводини артикулисале су кроз издавање бројних листова насталих у предратном периоду и у међуратном раздобљу. Штампа, једна од „најсветлијих тачака“ немачког организовања, чији су покретачи били појединци, групе грађана, Културбунд и верске заједнице, била је различитог карактера, политичког, економског, културног, сатиричног и пролазила је кроз искушења цензуре и унутрашњих сукоба унутар савеза Културбунд. Посебно важно место у националној артикулацији и очувању националног идентитета заузимало је школство, које је у периоду између два рата пратио хроничан недостатак уџбеника и наставног особља. Два циља била су присутна у међуратном периоду, ослобађање од мађаризације и јачање школа немачког карактера. Ово друго биће предмет сталних преговора и захтева усмерених ка државним властима, са резултатима видљивим тек у годинама пред избијање Другог светског рата. Током међуратног раздобља организовани облици живота међу немачком мањином

били су разноврсни, са савезом Културбунд као својеврсним симболом немачког удруживања. Овај савез прешао је пут од организације ограничене на рад на пољу културе до места најважнијег облика организованог живота Немаца у Краљевини који је обједињавао и усмеравао деловање како других организација тако и појединачна. Насупрот овим тенденцијама повезивања, подељеност се задржала у верском животу са припадношћу Немаца католичкој и протестантској цркви.

Политичка активност немачке мањине у Војводини, њен значај или одсуство њеног утицаја, став према држави, као и однос државе према њима, понашање у измењеним односима у Европи насталим успоном нацистичке Немачке, проблеми су које аутор обрађује у поглављима „Војвођански Немци у унутрашњој политици“ и „Питање немачке мањине у односима Југославије са Немачком“. Политички ангажман, видљив и кроз праћење функционисања већ поменутих облика јавног деловања и организовања, развијао се у оквиру политичког система Краљевине Југославије и био је одређен националном припадношћу ове мањине. Ово деловање у Краљевини пратило је укупну политичку климу у земљи. Покушај јачања положаја пре свега кроз јачање институција које би гарантовале националну аутономност и ангажман произашао из припадности немачкој мањини или одређен укупним југословенско-немачким односима између два рата, бојио је политички живот Немаца у Војводини.

Анализа понашања немачке мањине током Другог светског рата, као и њена судбина у годинама након окончања ратних сукоба, период испуњен контроверзним тумачењима, различитим сагледавањима и сталним преиспитивањима – предмет су завршних поглавља књиге: „Војвођански Немци у Другом светском рату“, „Евакуација и бег Подунавских Шваба из Војводине у јесен 1944“, „Судбина војвођанских Шваба које су остале у завичају 1944–1948“. Како З. Јањетовић истиче, године рата представљале су „најспорнији период у историји војвођанских Шваба“ са последицама које су одредиле њихову судбину у Војводини и на целокупном југословенском простору. Да ли се могло говорити о спремности Немаца у Војводини на рат, какво је било њихово држање током Априлског рата, да ли је унапред постојао план у дослуху са нацистичком Немачком, какве природе је било војно ангажовање фолксдојчера, нека су од питања која аутор разматра узимајући у обзир различита стајалишта и анализе, истовремено, уз ослањање на расположиву изворну грађу и сведочанства, износећи сопствене закључке. Између осталог аутор истиче да су оружане групе постојале, али да се не може говорити о унапред осмишљеним и испланираним акцијама иако оставља простор могућим плановима насталим непосредно пре извршења. У анализи понашања фолксдојчера у ратном периоду, односно оних фактора који су то понашање на извешан начин одредили, аутор наводи важност утицаја успона националне свести Немаца на простору Војводине, незадовољство дотадашњом мањинском политиком државе, као и на снажну индоктринацију насталу продором и ширењем нацистичке идеологије међу њима. И поред закључка да се држање Шваба свакако може оценити као нелојално, аутор ипак негира тезе о унапред осмишљеној завери против државе, али и закључке који одбацују сваку одговорност немачке мањине за априлска дешавања, истичући да се може говорити о спонтаном пристајању уз матицу. Током окупације југословенског простора, фолксдојчери су се и сами нашли подељени услед нове територијалне поделе Војводине, што је делимично одређивало њихов положај и

степен независног деловања уз очување укупног повлашћеног статуса произашлог из њихове етничке припадности. Учешће фолксдојчера у војним снагама Немачке, ослонац окупационим властима у свакодневном раду на терену обележили су ратне године на простору Војводине и Југославије. Пораз Немачке, успостављање нове комунистичке власти а затим и оцена понашања фолксдојчера током рата одредили су послератну судбину ове мањине. Понашање фолксдојчера након пораза Немачке ишло је у два правца. Један део одлучио се на евакуацију, уз сву конфузију и хаос који су пратили овај процес, усмерену ка границама Немачке. С друге стране, део фолксдојчера одлучио се на останак у земљи. Депортације у Совјетски Савез, хапшења и присилна затварања а затим и распуштање логора и почетак легалног иселјавања обележили су судбину оних који су остали у првим послератним годинама. Аутор покреће и важно питање квалификације овог и оваквог третирања немачке мањине сматрајући да, ако се и може говорити о злочинима и кршењу права, никако се не може говорити о чињењу геноцида од стране југословенских власти. Излагање се завршава „Епилогом“ којим аутор даје један сажет осврт на статус и положај ове мањине у последњој деценији XX и почетком XXI века.

Може се закључити да књига Зорана Јањетовића пружа један заокружени преглед положаја немачке мањине на тлу Војводине, истовремено нудећи занимљиве осврте и нов угао посматрања различитих аспеката њиховог живота од разлога колонизације, односа са другим заједницама па до врло осетљивих питања везаних за догађаје током Другог светског рата и непосредно по његовом окончању. Валидност и научна утемељеност истраживачког напора аутора чини ово дело вредним и незаобилазним у покушају расветљавања а затим и разумевања појединих питања из наше прошлости.

Мр Весна ЂИКАНОВИЋ

Bogdan Catana,
Relații Diplomatice Româno-Sârbe, 1880–1913,
Editura Universitaria, Craiova, 2009, 363 str.

Румунска и српска историографија ретко су за тему имале међусобне односе Србије и Румуније у 19. и почетком 20. века. Изузетак у том погледу, поред књиге румунског историчара српског порекла Миодрага Милина (*Румунско-српске политичке везе у модерно доба 19. век*, објављена 1992. у Букурешту на румунском језику), чини и рад Богдана Катане који овим приказом имамо намеру да у главним цртама представимо српској стручној и читалачкој јавности.

Богдан Катана припада млађој генерацији румунских историчара (рођен 1977. године), основне студије је завршио на Универзитету у Крајови, где је одбранио и докторску (PhD) тезу. У време докторских студија био је стипендиста српске владе. Говори солидно српски језик. Румунској стручној јавности представио се кроз седам истраживачких чланака објављених у периоду од 2002. до 2008. године. Рукопис који је пред нама део је ауторове докторске дисертације под насловом „Румунско-српски односи 1880–1920“ која је одбрањена 2008. године.